

2. Варченко О.М. Ринок цукру в Україні: оптимальне поєднання ринкового та державного регулювання. – К.: 2004. – 312 с.
3. Рекомендації по удосконаленню організації ринку цукру на основі інтеграційних процесів / П.Т. Саблук, Ю.С. Коваленко, М.Ю. Коденська. Інститут аграрної економіки УААН, К.- 1997. – 28 с.
4. Коденська М.Ю. Ефективність інтегрованого виробництва а агропромислових підприємствах і агрофірмах а умовах переходу до ринку. Автореферат, Київ, 1996.-46с.
5. Рекомендації по удосконаленню організації ринку цукру на основі інтеграційних процесів / П.Т. Саблук, Ю.С. Коваленко, М.Ю. Коденська. Інститут аграрної економіки УААН, К.- 1997. – 28 с.
6. Засць О.С. та ін. Ринок цукру. – К.: „Злагода”, 1996. – 126 с.

УДК 631.15: 339.564

СТРУКТУРА ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ВСТУПУ ДО СОТ

С.В. Шерстюк, старший викладач

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

Висвітлено сучасний стан та структуру експортоорієнтованої діяльності підприємств АПК Харківського області, а також позитивні та негативні сторони членства України в СОТ для АПК в цілому та експортоорієнтованої діяльності підприємств АПК Харківського регіону зокрема.

Актуальність проблеми. У зв'язку з дискусіями стосовно приєднання України до Світової організації торгівлі (СОТ) особливої актуальності набуває аналіз розвитку експортних операцій в агропромисловому комплексі країни в цілому та Харківської області, зокрема. Важливим є також прогнозування та адаптування експортоорієнтованої діяльності підприємств АПК Харківського області до вимог СОТ.

Аналіз останніх наукових досліджень. Теоретичним та практичним аспектам експортоорієнтованої діяльності АПК присвячені роботи вітчизняних науковців: О.Ф. Луки, О.Є. Литвин [6], І.В. Мірошніченко, В.В.Попової [5], І.М. Паски, С.Р. Камілової, П.Т. Саблука [2] та ін. Особливості експортоорієнтованої діяльності АПК Харківського регіону досліджувалися Є.П. Кушнар'ювим та В.С. Пономаренко [3]. Питанням діяльності СОТ присвячена робота «Селянам про Світову організацію торгівлі: запитання та відповіді» [4] колективу авторів ГО «Інститут сільського розвитку» м. Києва та багато інших наукових та нормативно-правових джерел. Однак, питання впливу СОТ на структуру експортоорієнтованої діяльності та можливу її зміну, на сьогодні, недостатньо вивчені.

Мета роботи. Визначити співвідношення переваг і недоліків членства України в СОТ відносно економіки АПК в цілому та експортоорієнтованої діяльності АПК України і Харківського регіону, зокрема. Запропонувати шляхи покращення експортоорієнтованої діяльності підприємств АПК Харківського області з урахуванням вищезазначеного.

Виклад основного матеріалу дослідження. За період незалежності України зовнішня торгівля продукцією сільського господарства зазнала кардинальних змін.

За даними, які підготовлені на основі інформації Держмитслужби України, протягом 2006р. підприємства Харківської області експортували продукцію до 104 країн світу. Експортні поставки склали 888,6 млн. дол. США, що на 23,2% більше, ніж у 2005р..

У 2006р. експортні операції здійснювали 899 підприємств регіону. Провідне місце в зовнішньоторговельних операціях області займали підприємства та організації м. Харкова (80,4% від загального обсягу експорту області). Серед міст та районів області найбільші обсяги експорту товарів припадали на м. Куп'янськ, м. Лозова та Харківський, Балаклійський, Дергачівський райони.

Експорт товарів до країн СНД у 2006р. склав 672,9 млн.дол., до інших країн світу – 215,8 млн.дол. Обсяги експорту товарів до країн СНД, порівняно з 2005р., збільшились на 32,7%, до інших країн світу зросли лише на 0,6%.

Що стосується експортоорієнтованої діяльності підприємств АПК, то в 2006 і 2007р.р. спостерігається тенденція збільшення експорту овочів та плодів. Так, експорт овочів та коренеплодів у 2007р. збільшився на 85% порівняно з 2006р. і на 88% порівняно з 2005р., й становив 6128,7 тис. дол. США. Також, спостерігається тенденція збільшення експорту їстівних плодів та горіхів до 298,3 тис. дол. США у 2006 році, що на 67% більше порівняно з 2004 роком та на 73% більше порівняно з 2005 роком [1,с.473]. Це відбулося, в першу чергу, за рахунок збільшення валового збору, врожайності та ціни на цю продукцію. До того ж, у 2006 р. на 54,6% збільшився експорт продуктів переробки овочів, плодів порівняно з 2004 р.

Експорт їстівних плодів, горіхів та цитрусових в 2007р. склав 832,5 тис. дол. США, що майже в 4 рази більше за попередній рік [7, с. 36-37]. Одними з найбільших підприємств-експортерів Харківської області цієї продукції є ТОВ Агрофірма «Сади України», Аграрна приватна фірма «Ранок».

Вагоме місце в експорті продукції агропромислового комплексу України, в тому числі і Харківської області належить зерновим культурам. Так, останнім часом спостерігається тенденція збільшення обсягів експорту зернових культур до 23541,8 тис. дол. США у 2006 році, що більше на 2,8% порівняно з 2004 роком та аж на 39,1% більше порівняно з 2005 роком. Аналогічно збільшився і експорт продуктів із зернових культур та становив у 2006 році 22289,2 тис. дол. США, що майже в 2 рази більше за попередній рік [1,с.473]. Найбільшими експортерами зернових є ТОВ «Компанія агро-трейд», Аграрна приватна фірма «Ранок», ТОВ Агрофірма «Сади України», ЗАТ Куп'янський комбінат

хлібопродуктів, ЗАТ «Зачепілівське хлібоприймальне підприємство», ТОВ «Украгросресурс» та ін..

Кон'юнктура світового ринку зерна та відповідні врожаї за останні роки сприяють стрімкому росту експортних відвантажень зернових з Харківської області та з України, в цілому.

Однак обсяги експорту зернових вітчизняними сільськогосподарськими товаровиробниками залежать від урожаю цієї групи культур та цінової ситуації, що склалася як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках зерна. Середня ціна реалізації зернових культур в 2006 році становила 509, 8 грн. за тону у Харківській області та 515,2 грн. за тону по Україні [1, с. 207].

До того ж, експорт зерна та насіння обмежено українськими урядовими квотами, що значно зменшує ефективність експортоорієнтованої діяльності АПК України в цілому та Харківського регіону, зокрема. Так світові та європейські ціни на зерно, наприклад, як мінімум в 2-4 рази вищі за внутрішньоукраїнські. Отже, за наявності постійного зростаючого світового попиту, можемо прогнозувати, що приєднання до СОТ повинно суттєво вплинути на зменшення митних зборів та квот на експорт цілої низки найменувань продукції агропромислового комплексу, в тому числі й зернових культур, що в свою чергу позитивно вплине на експортоорієнтовану діяльність підприємств АПК Харківської області.

Зберігається тенденція збільшення експорту насіння соняшнику та соняшникової олії. За останні роки в Харківській області обсяги виробництва насіння соняшнику коливаються в межах від 215,9 тис. т. у 2004 р. до 376,6 тис. т. у 2006 р. При цьому, збільшилася частка його реалізації на ринку через власні магазини або комерційним структурам, які скуповують й експортують значні обсяги цієї продукції, або після переробки за давальницькою схемою реалізують за межі країни олію та шрот. Приблизно з 2004 року почала посилюватися експортоорієнтована робота олійних заводів по всій Україні, в тому числі й у Харківській області. Можливість заробити на поверненні експортного ПДВ зумовлює привабливість експорту олії. Високі темпи експортного відвантаження стали однією з причин зростання внутрішніх цін на соняшкову олію. Збереження 17% мита на експорт насіння робить олійні заводи більш вигідними для виробників сировини порівняно з експортом. Ймовірно, попит на насіння залишиться стабільним [2, с. 183]. Найпотужнішим виробником й експортером соняшникової олії на сьогодні в Харківській області є ЗАТ «Приколотнянський ОЕЗ».

На жаль, одночасно з тим спостерігається тенденція зменшення експорту м'ясної продукції, а саме: продуктів з м'яса та риби в 2006 році на 892,0 тис. дол. США порівняно з 2005 роком та на 674,0 тис. дол. США порівняно з 2004 роком; живих тварин на 143,8 тис. дол. США в 2006 році порівняно з 2005 роком та на 55,1 тис. дол. США в 2006 році порівняно з 2004 роком. Експорт м'яса та харчових субпродуктів в 2006 році становив 31,8 тис. дол. США, що лише на 3 тис. дол. США більше ніж в 2004 році [1, с.473]. Експорту м'яса та інших продуктів тваринного походження в 2007р. лише 28, 3 тис. дол. США. Так само, спостерігається тенденція зменшення експорту продукції

тваринництва, а саме: зменшення експорту молока та молочних продуктів на 604,18 тис. дол. США в 2006р. порівняно з 2004р. [7, с. 36-37].

Харківським виробникам м'яса важко конкурувати на світових ринках м'ясної продукції, оскільки в більшості західних країн виробники отримують дотації від уряду. В умовах відкритості економіки, при членстві України у СОТ, виникає загроза припинення виробництва, яке є неконкурентоспроможним. Таким може стати виробництво всієї галузі тваринництва, якщо терміново не вжити заходи відмови від невмілого адміністративного управління АПК (у 2005 р. була спроба ввезення дешевого м'яса для зниження цін на м'ясо в Україні, в результаті падіння цін не відбулося, а вітчизняні виробники м'яса отримали за різними підрахунками збитки від 78 до 85 млн. грн.)

Обсяг імпорту живих тварин у Харківську область в 2006 р. становив 785, 1 тис. дол. США, що на 743,6 тис. дол. США більше порівняно з експортом. Обсяг імпорту м'яса та харчових субпродуктів в 2006 році більше в 11 разів за експорт цієї ж продукції. Це свідчить про те, що пільговий імпорт негативно впливає на тваринницьку галузь і сприяє скороченню поголів'я ВРХ та свиней.

Крім того, основною перешкодою для просування агропромислової продукції на міжнародні ринки, є невідповідність українських та міжнародних стандартів якості. Особливо це стосується виробництва молокопродуктів (молока, вершкового масла, сиру тощо), бо у відповідності до міжнародних стандартів виробник молоко продукції може реалізувати та експортувати молокопродукти до іншої країни, за умови відповідного підтвердження якості сировини, що відповідає міжнародним стандартам якості.

Потрібно сказати, що Україна намагається вирішити цю проблему. Так, з метою приведення санітарного, фіто-санітарного та ветеринарного регулювання у відповідність до вимог СОТ та практики ЄС вже прийнято Закон України «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини», а також розроблені (у 2005 році) законопроекти про внесення змін до Законів України «Про ветеринарну медицину» та «Про карантин рослин», які, на жаль, й досі не прийнято, і, тим паче не виконуються.

В той же час, в структурі експорту з Харківської області продукція сільського господарства займає лише 6,7% [3, с. 417], хоча потенціал цієї галузі значно більший.

До того ж, найбільші обсяги експортних поставок здійснювались до Російської Федерації – 49,7%, Казахстану – 7,1%, Білорусі – 6,7%, Грузії – 2,9%, Пакистану – 2,6%, Азербайджану – 2,5%, Польщі – 2,4%, Молдови – 2,3% [7, с.5]. Отже, експортоорієнтована діяльність підприємств Харківської області, в тому числі й АПК, в своїй більшості спрямована на Російську Федерацію та інші країни СНД, тому навряд чи вступ до СОТ може докорінно змінити цю ситуацію.

Висновки. Вступ до СОТ може становити реальну загрозу для експортоорієнтованої діяльності АПК Харківського регіону. По-перше, через нестачу фінансових ресурсів на оновлення основних засобів виробництва буде відбувається зниження якості продукції АПК. По-друге, необхідно продумати реальні шляхи стримання росту безробіття, тому політика держави повинна бути

направлена впровадження активних програм зайнятості, особливо в аграрному секторі. По-третє, внаслідок просування на наш ринок відносно дешевого але часто неякісного продовольства потерпають не лише українські виробники аналогічної продукції, але й кінцеві споживачі, тобто населення України, що є неприпустимим.

На жаль, на сьогодні Україні притаманна нераціональна експортна політика, тобто дивна нездатність держави правильно визначити структурні пріоритети зовнішньоекономічної діяльності; бюрократизм та «заполітизованість» суто економічних процесів; відсутність дієвої (реальної) допомоги підприємствам АПК на державному та регіональному рівнях. На думку автора, доцільно визначити «експортні сегменти», що означає інтенсивне нарощування обсягів експорту порівняно обмеженої групи товарів, для випуску яких існують найбільш сприятливі умови. Для Харківської області одними з таких пріоритетних напрямків є сільськогосподарська продукція (особливо продукція рослинництва), продукція харчової та переробної промисловості.

Необхідно також усвідомлювати, що вигоди від СОТ приходять у більш віддаленій перспективі порівняно із соціально-економічними втратами, які настають значно швидше.

Що стосується ризиків від членства України у СОТ, то до найбільших можна віднести поступове (приблизно у продовж 6 років) зменшення рівня захисту внутрішнього агропродовольчого ринку. Але, безперечно, що приєднання до СОТ є важливим кроком на шляху інтеграції України у світові економічні структури.

Література:

1. Статистичний збірник «Регіони України» 2007. Ч.2 /За ред. О.Г. Осауленка.- К., 2007. – 823 с.
2. Агропромисловий комплекс в системі зовнішньоекономічної діяльності України / За ред. П.Т. Саблука. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 242 с.
3. Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 року: Монографія / Під заг. ред. Є.П. Кушнар'ова. – Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2004. – 448 с.
4. Осташко Т.О., Черниш О.М., Мельник Є.Б. та ін. Селянам про Світову організацію торгівлі: запитання і відповіді. – К., 2004. – 50 с.
5. Попова В.В. Становлення аграрного сектору економіки України в умовах міжнародної конкуренції // Економіка АПК. – 2005. - № 4. – С. 131-137.
6. Литвин О.Є. Франція і Україна на Європейському ринку зерна // Економіка АПК. – 2004. - № 6. – С. 148-151.
7. Статистичний збірник «Зовнішня торгівля товарами Харківської області» 2007. – Х., 2007. – 91 с.